

تأثیر شایعه فضای مجازی بر نظم و امنیت جامعه؛ دیدگاه پژوهی کارمندان شهرداری تهران

دکتر پروانه دانش^۱

محمد رضا شواخی زواره^۲

فریبا عظیمی^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۸/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۱/۲۱

چکیده

شایعه یا همان دروغ بزرگ اجتماعی یکی از معضله‌های اخلاقی جامعه ما است که هر روز در لباسی جدید رخ‌نمایی می‌کند. شایعات سایبری، اخبار جعلی و دروغ بطور فزاینده‌ای به عنوان نیروهای مخالف در برابر عملکرد دولت هستند. خصوصاً زمانیکه امنیت ملی به خطر می‌افتد شایعات سایبری شکاف عمیق تری بین ملت و دولت بوجود می‌آورند این پژوهش با هدف کاربردی به این سوال می‌پردازد که آیا شایعه در فضای مجازی بر امنیت تاثیر دارد یا خیر؟ جامعه آماری این پژوهش کارمندان شهرداری در ۴ منطقه شمال، جنوب، شرق و غرب تهران است. حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۴۶ نفر انتخاب شدند. روش این تحقیق میدانی با ابزار پرسشنامه است. پرسشنامه محقق ساخته که روایی و پایایی آن با تحلیل عاملی تاییدی مورد آزمون قرار گرفت. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS و PLS انجام گرفت. و نتایج فرضیات تحقیق مبنی بر آنست که بعد اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شایعه بر امنیت تاثیر دارد.

واژگان کلیدی: امنیت، شایعه، بعد سیاسی، بعد اقتصادی.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ دانشیار جامعه‌شناسی دانشگاه پیام نور تهران؛ ایمیل: P_danesh@pnu.ac.ir

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت رسانه دانشگاه پیام نور؛ ایمیل: paikhezavareh@yahoo.com

^۳ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت رسانه دانشگاه پیام نور

تقابل میان منافع شخصی و تهدیداتی که ناشی از شایعات مختلف است، گاهی کاهش احساس امنیت بوجود می آید. مفهوم امنیت از مفاهیم پیچیده و بسیار مهم علوم اجتماعی است که اهمیت آن در مقام تهدید آزادیها تجلی می یابد. امنیت برای همه اعضای جامعه تکلیف ساز است. افراد در برابر حقوق یکدیگر و دولت در مقام وضع قانون و ایجاد دستگاه های نظارتی و قضایی برای صیانت از حقوق و آزادیها مسئولیت دارند. امروزه مفهوم امنیت در حقوق بین الملل و به ویژه حقوق بشر زوایای پیچیده و نوینی یافته است که سرمنشاء بسیاری از تحولات بین المللی و نظریه های حقوقی بین المللی شده است. از آنجا که موضوع امنیت در میان اعضای جامعه بین المللی دارای مفهومی یکسان نیست، لذا جامعه بین المللی تاکنون نتوانسته است تعریفی واحد از مفهوم امنیت در مقولات مختلف بین المللی ارائه نماید. (اسماعیل پور و همکاران، ۱۳۹۳).

شایعه پراکنی همانند همه کنش های اجتماعی، نیازمند به وجود انگیزه هایی است که شخص را به انجام آن سوق می دهد. این که افراد به چه انگیزه ای شایعه می سازند و آن را پخش می کنند از جمله بحث هایی است که روان شناسان اجتماعی و جامعه شناسان به آن پرداخته اند. در آمادگی پذیرش شایعه، تفاوت های فردی و اجتماعی و فرهنگی نیز دخالت دارند. افرادی که از لحاظ اعتماد به نفس در سطح پایین تری قرار دارند و همچنین افراد کم سواد که از حوادث و اتفاقات پیرامونی خود بی خبرند، بیشتر تحت تأثیر شایعه قرار می گیرند. افرادی که از سلامت روانی بیشتر برخوردارند، نسبت به افرادی که فاقد این ویژگی هستند، کمتر شایعات را می پذیرند (دادگران، ۱۳۸۴: ۱).

بیان مساله

شایعه یک پدیده اجتماعی و پدیده روانی است که "به طور غیرمستقیم زمینه های سیاسی که در آن بوجود می آیند، تصدیق می شود" (ادی و همکاران؛ ۲۰۱۶). شایعه یا همان دروغ بزرگ اجتماعی یکی از معضله های اخلاقی جامعه ما است که هر روز در لباسی جدید رخنمایی می کند. شایعه پردازی می تواند بر اساس عوامل مختلفی بروز کند که از آن جمله می توان به بی مبالاتی در نقل اخبار نامطمئن، تأمین منافع، حب و بغض های شخصی، غلو نمایی در نقل اخبار، سوءاستفاده از اعتماد مردم و گمانه زنی خواص اشاره کرد (انصاری رنانی، ۱۳۷۹). شایعات به هنگام فقدان خبر ساخته می شوند. وقتی افراد، بسیار مشتاق خبرگیری و آگاهی از واقعه و موضوعی هستند، اما قادر به کسب اطلاعات مورد اطمینان نباشند پذیرای شایعه می شوند و بر عکس وقتی افراد جامعه از آگاهی خود بر حوادث مطمئن باشند به ارایه غیر ضروری مطالب ساختگی تمایل نخواهند داشت به عبارت دیگر وقتی گروه ها و افراد یک جامعه از مجاری قانونی و صحیح، اطلاعات را به دست نیاورند، زمینه برای رواج شایعه مهیا می شود.

شایعات سایبری، اخبار جعلی و دروغ بطور فزاینده ای به عنوان نیروهای مخالف در برابر عملکرد دولت هستند. خصوصاً زمانی که امنیت ملی به خطر می افتد شایعات سایبری شکاف عمیق تری بین ملت و دولت بوجود می آورند (سیریواستا و همکاران؛ ۲۰۱۲). و در پی آن، تشخیص فعالیت های مخرب که امنیت ملی و امنیت عمومی را تهدید می کند، یک جنبش اصلی برای بسیاری از دولت ها بوده است. شیوه های نظارت اینترنتی داخلی به عنوان بخشی از دفاع سایبری و برنامه های امنیتی ملی در ردیف سیاست های امنیتی بسیاری از کشورها قرار گرفته

۴. Edy et al.

۵. Srivasta et al.

است (لندوا، ۲۰۱۳). شایعات سایبری اغلب منجر به اختلاف میان دولت و عموم می شوند و به عنوان تلاش های مخالف امنیتی میهن شناخته شده است (لندور، ۲۰۱۶).

گسترش شایعات می تواند افکار عمومی در یک کشور را تا حد زیادی تحت تاثیر بازارهای مالی قرار دهد (کمیل، ۲۰۰۴) و باعث وحشت در جامعه در طول جنگ و بیماری های همه گیر و شیوع بیماری شود. محتوای اطلاعات و شایعات می تواند از شایعات ساده برای تبلیغات پیشرفته و مواد بازاریابی بهره گیرد. به شایعه همواره به عنوان پدیده ای که بار ارزشی منفی آن بیش از مثبت بوده نگاه شده است. شاید به این خاطر که این پدیده معمولاً در جوامعی گسترش بیشتری داشته که فاصله بین مردم و صاحبان قدرت در آن بیشتر بوده و به همین دلیل، شفافیت و مسئولیت پذیری در فضای اطلاعاتی جامعه محسوس نبوده است (کوآن، ۲۰۱۷).

فراگیر شدن استفاده از این پدیده، پیامدهای مثبت و منفی بسیاری را بر زندگی ما القا نموده و در مواردی نیز امنیت و نظم اجتماعی را مختل کرده است. بدیهی است که امنیت از نیازها و انگیزه های اساسی انسان به شمار می رود، به طوری که با زوال آن آرامش خاطر از انسان سلب می شود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را می گیرد. امروزه، امنیت اجتماعی تمامی زوایا و سطوح زندگی را تحت تاثیر قرار می دهد و به عنوان یکی از نیازهای اولیه با وجود شکل گیری در یک بستر عینی بر اساس یک پدیده ذهنی است و بر اساس فرایندهای خاص این حوزه شکل می گیرد. عوامل بسیاری بر امنیت اجتماعی اثر گذارند که از بین آنها می توان به رسانه و فضای مجازی اشاره نمود. با نگاهی واقع بینانه به رویدادهای اخیر فضای سایبری و ظهور رسانه های اجتماعی مجازی به نظر می رسد روند استفاده از این نرم افزار ارتباطی در جامعه امروزی از شتابی روز افزون برخوردار بوده و تغییرات و تاثیرات فرهنگی آن حتی در زمان کوتاه استفاده به اندازه های است که نمی توان از پیامدهای منفی آن به راحتی چشم پوشید (زمانی، ۱۳۹۶).

فناوری های جدید رسانه ای، با کارکردها و نقش های ویژه ای که دارند، تأثیرهای غیر قابل انکاری بر مفهوم امنیت اجتماعی می گذارند و به میزان زیادی در ساخت اجتماعی این نیاز اولیه بشر دخیل هستند، به دلیل قابلیت های فراوان رسانه ها نظیر پایش اخبار و مراقبت از محیط، جامعه پذیری سیاسی و اجتماعی، ایجاد همبستگی بین اجزای گوناگون جامعه، انتقال میراث فرهنگی از نسلی به نسل دیگر و وظیفه اخلاقی حمایت از هنجارهای اجتماعی، رسانه ها در پی خلق شرایطی هستند که در آن، فرد و گروه های اجتماعی بدون ترس از دست دادن و یا آسیب رسیدن به جان، مال یا آبروی خود به زندگی در شرایط امن ادامه دهند. بر این اساس این پژوهش تلاشی است در جهت پاسخ به اینکه آیا شایعه در فضای پر چالش مجازی بر امنیت افراد تاثیر دارد؟ فرضیاتی که در این پژوهش به آنها پرداخته می شود به این صورت است:

فرضیه اصلی

- شایعه بر امنیت تاثیر دارد.

فرضیه های فرعی

- بعد اجتماعی شایعه بر امنیت اجتماعی تاثیر دارد.

- بعد اقتصادی شایعه بر امنیت اجتماعی تاثیر دارد.

۶. Landau

۷. Landwehr

۸. Kwon

- بعد سیاسی شایعه بر امنیت اجتماعی تاثیر دارد.

ادبیات پژوهش

رشد شایعه

شاید شایعه را بتوان در میان نظریه های ارتباط انسانی در تئوری پراگماتیسم یا نظریه "میان کنشی در ارتباطات میان فردی" جای داد. زیرا بر اساس این نظریه در ارتباط میان افراد همواره سوء ارتباط شکل می گیرد. مردم با اینکه به نظر می رسد به یک زبان با یکدیگر سخن می گویند، اما معانی مختلف در ذهن خود دارند. افراد گنجینه و معانی لغات متفاوت، تجربیات گوناگون و دیدگاه های مختلفی دارند که این دیدگاه ها موجب می شود آنچه را که می شنوند یا می بینند به گونه ای دیگر معنی کنند. پس شاید نطفه بستن شایعه از همین تفاوت معانی شکل بگیرد. به بیان دیگر پیش زمینه های ذهنی و روانی جامعه و مردم اصلی ترین بستر رشد شایعه است که مهمترین این بسترهای ذهنی کاهش اعتماد مردم به گفته های مسئولان، بی اعتمادی به رسانه ها و نارضایتی روز افزون از عملکردهاست. اگر شایعه عمر طولانی تری داشته باشد، تأثیر آن در جامعه مخاطبان بیشتر و کنترل دامنه آن سخت تر خواهد بود (وردی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۲۷).

شایعات به هنگام فقدان خبر ساخته می شوند. وقتی افراد، بسیار مشتاق خبرگیری و آگاهی از واقعه و موضوعی هستند اما قادر به کسب اطلاعات مورد اطمینان نباشند پذیرای شایعه می شوند و برعکس وقتی افراد جامعه از آگاهی خود بر حوادث مطمئن باشند به ارایه غیر ضروری مطالب ساختگی تمایل نخواهند داشت به عبارت دیگر وقتی گروه ها و افراد یک جامعه از مجاری قانونی و صحیح، اطلاعات را به دست نیاورند، زمینه برای رواج شایعه مهیا می شود. شایعه در بیشتر موارد هنگامی دیده می شود که عموم نسبت به رخداد گذشته یا حال علاقه و یا نفعی داشته باشد یا اطلاع و توضیح رسمی در کار نباشد و کنترل های اجتماعی مربوط به وضعیت از دست اکثریت افراد مردم بیرون باشد (دهقان شاد، ۱۳۹۰).

انگیزش در شایعه

شایعه پراکنی همانند همه کنش های اجتماعی، نیازمند به وجود انگیزه هایی است که شخص را به انجام آن سوق می دهد. این که افراد به چه انگیزه های شایعه می سازند و آن را پخش می کنند از جمله بحث هایی است که روان شناسان اجتماعی و جامعه شناسان به آن پرداخته اند. در آمادگی پذیرش شایعه، تفاوت های فردی و اجتماعی و فرهنگی نیز دخالت دارند. افرادی که از لحاظ اعتماد به نفس در سطح پایین تری قرار دارند و همچنین افراد کم سواد که از حوادث و اتفاقات پیرامونی خود بی خبرند، بیشتر تحت تأثیر شایعه قرار می گیرند. افرادی که از سلامت روانی بیشتر برخوردارند، نسبت به افرادی که فاقد این ویژگی هستند، کمتر شایعات را می پذیرند (دادگران، ۱۳۸۴: ۱۴).

مهمترین کارکردهای شایعه عبارتند از: تحریف را تاکید بر یک سوژه و موضوع خاص، تشجیع مخاطب برای توجه به یک موضوع، ارباب مخاطب نسبت به بروز یک وضعیت احتمالی، تضعیف یا تقویت روحیه جمعی در یک وضعیت خاص، یادآوری یک موضوع به منظور فراموش سازی موضوع دیگر، بی اعتبار کردن وضعیتی خاص با هویت آفرینی برای شرایط دیگر (وردی نژاد، ۱۳۸۸: ۱۲۶).

امنیت از دیر باز، بعد از نیازهای اولیه، یکی از نیازهای اساسی انسانها بوده است. امنیت به مفهوم رهایی از ترس، خطر و احساس دوری از هرگونه تهدید، یکی از نیازهای اصلی و اساسی انسانها از آغاز زندگی بوده است.

امنیت به این معنا پیوند عمیقی با ساختارهای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی جامعه دارد (گروسی، ۱۳۸۶). فرهنگ های گوناگون امنیت را اینگونه تعریف می کنند: در امان بودن، آرامش و آسودگی، حفاظت در مقابل خطر، احساس آزادی، ایمنی و رهایی از تهدید، امنیت را به شکل های گوناگونی تعریف کرده اند. برخی آن را مصونیت از تعرض و اجبار دانسته اند و بعضی آن را عدم هراس افراد نسبت به حقوق و آزادی های مشروع خود و به مخاطره نیفتادن آنها می دانند؛ به تعبیری دیگر، منظور از امنیت، ایجاد شرایطی است که فرد بتواند در آن شرایط آزادانه رشد کند و هیچگونه ترسی از عوامل بیرونی زمان حال و آینده نداشته باشد. به عبارت دیگر، ارضای نیاز به حفاظت از خود در حال و آینده، نیاز رهایی از وحشت و اضطراب، تأمین جانی و عدم محرومیت از نیازهای اساسی برای فرد ایجاد امنیت می کند (رضاییان، ۱۳۷۲: ۴۲).

مک نامارا معتقد است امنیت در گرو فکر انسان و در سایه توسعه عملی می باشد و به خوبی می دانیم توسعه مفهومی کیفی است که از طریق فرایند فرهنگ سازی و ایجاد هویت فرهنگی تحقق می یابد. جامعه ای که گرفتار بحران هویت و به تبع آن مشارکت است، نمی تواند به توسعه دست یابد و طبیعی است که از اقتدار ملی و امنیت بالینی برخوردار نخواهد بود؛ این همان نکته مهمی است که مدیران و مشاوران ارشد (استراتژیست ها) قدرت های بزرگ به خوبی به آن پی برده اند و بر آن دست نهاده اند. «تشدید یا ایجاد بحران هویت در کشورهای جهان سوم به منظور سلطه فرهنگی بر آنها». امروزه این هدف قدرت های بزرگ با استفاده از فناوری ارتباطات و رسانه های گروهی عملی می شود (روحانی، ۱۳۸۶).

امنیت اجتماعی

شناخت مفهوم امنیت مستلزم شناخت سه عنصر است. اول، موضوع امنیت یعنی آنچه باید تامین شود. دوم، ماهیت تهدید یعنی آنچه که موضوع امنیت باید در مقابل آن تامین شود و سوم، ابزار امنیت است که بوسیله آن موضوع امنیت در مقابل ماهیت تهدید تامین می شود. بنابراین امنیت، حمایت از موضوع امنیت در مقابل ماهیت تهدید با بکارگیری از ابزارهای امنیت است (شتروم، ۱۳۸۹).

امنیت اجتماعی در واقع حکایت از حفظ فرد در مقابل خطرهایی دارد که اجتماع آن را برای افراد رقم میزند؛ فرد را در مقابل خطرهایی که زندگی جمعی مسبب است، همانند بیکاری، فقر، گرسنگی، عدم دسترسی به بهداشت، آموزش و پرورش و ... حمایت میکند (کرباسیان، ۱۳۷۵). این واژه با مقوله امنیت در مطالعات امنیت ملی بسیار فاصله دارد و به گونه ای می توان ادعا نمود از حوزه امنیت ملی خارج است، چرا که گرچه سازمانهای وابسته به بیمه های اجتماعی، نمایندگان اصلی در جامعه هستند که باید به طور رسمی جبران کننده ناملایمات برای افراد باشند و سعی کنند آسیب هایی که به فرد وارد شده اند را جبران نمایند. با این اوصاف، این سازمانها در پی از میان بردن دلیل به وجود آمدن این تهدیدها و آسیب ها برای افراد هستند. پس تأمین اجتماعی فقط فرد را در مقابل مشکل هایی که به جهت زندگی در جامعه دامن گیر او گردیده است حمایت میکند و در پی جبران آن برمی آید (نوید نیا، ۱۳۸۲).

نرم افزارهای اجتماعی

به مجموعه ای از برنامه های رایانه ای گفته می شود که دارای ابزارهای ارتباطی و تعاملی همچون گردآوری، ذخیره و ارائه اطلاعات به صورت متن، صوت و تصویر است. تعریف دقیق مفهوم نرم افزارهای اجتماعی بسیار دشوار است اما در اکثر تعاریف بر ویژگی ارتباط و تعامل دوسویه این نرم افزارها تأکید شده است. ویژگی مشترک همه این ابزارها امکان برقراری ارتباط بین کاربران است. از این نظر می توان برخی از رسانه ها و فناوری های

قدیمی تر رسانه‌ای مانند ارتباطات پست الکترونیکی را نیز یک رسانه اجتماعی دانست (زمانی، ۱۳۹۴). با این همه بسیاری از کاربران این اصطلاح را فقط برای فناوری‌های اینترنتی جدیدتری مثل ویکی‌ها، وبلاگ‌ها و شبکه‌های اجتماعی به کار می‌برند. فیس بوک؛ گوگل پلاس؛ اینستاگرام؛^{۱۱} توییتر؛^{۱۲} وایبر؛^{۱۳} واتس آپ؛^{۱۴} وی چت؛^{۱۵} لاین؛^{۱۶} تلگرام؛^{۱۷} از رایج ترین نرم افزارهایی هستند که امکان ارتباط کاربران خود با یکدیگر را به عنوان یک شبکه اجتماعی مجازی بر روی تلفن همراه فراهم می‌سازند.

شبکه های اجتماعی

شبکه های اجتماعی را می‌توان یکی از مهمترین و پرتعدادترین نرم افزارهای اجتماعی در حال حاضر دانست . به طور کلی درتعریف شبکه های مجازی می‌توان گفت: سایت‌هایی هستند که از یک سایت ساده مانند موتور جستجوگر با اضافه شدن امکاناتی مانند چت و ایمیل و امکانات دیگر خاصیت اشتراک گذاری را به کاربران خود ارائه می‌دهند. شبکه‌های اجتماعی محل گردهمایی صدها میلیون کاربر اینترنت است که بدون توجه به مرز، زبان، جنس و فرهنگ به تعامل و تبادل اطلاعات می‌پردازند (سلطانی فر، ۱۳۸۹). اگرچه عمر این شبکه‌ها در کشورما چندان طولانی نیست اما با توجه به روند رو به رشد ظهور این شبکه‌ها و گرایش روزافزون استفاده از آنها به ویژه برای نسل جوان، به عنوان یک پدیده اجتماعی دارای آثار مثبت و پیامدهای منفی می‌باشد.

نقش رسانه‌های مجازی در ایجاد شایعه و تخریب امنیت اجتماعی

در سال های اخیر، رسانه های مجازی نقش بسیار مهمی در ارائه و اجرای برنامه های سیاسی - امنیتی و بسترسازی افکار عمومی و تأمین امنیت عمومی ایفا می‌کنند. آنچه مسلم است اینکه، فضای مجازی با توجه به توسعه کمی و کیفی که یافته‌اند، در عمل می‌توانند هم فرصت و هم تهدیدی برای دوام و قوام امنیت اجتماعی باشند. به تعبیری می‌توان گفت؛ در گردونه رسانه -های مجازی، انسان‌ها تولدی تازه می‌یابند و ارزش‌ها، عادات و اندیشه های جدیدی می‌آموزند. رسانه‌ها تأثیر شگرفی بر افکار و عقاید عمومی می‌گذارند. کاری که همه قوا و همه سازمان‌ها در عرض یک سال انجام می‌دهند، رسانه این زمان را به یک دهم می‌رساند.

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر نوع پژوهش در زمره مطالعات توصیفی و از نظر روش گردآوری داده‌ها، پیمایشی است و به دیدگاه پژوهی کارمندان شهرداری تهران می‌پردازد. جامعه آماری این پژوهش را کارمندان شهرداری مناطق شمال و جنوب و شرق و غرب (۲، ۷، ۴، ۲۲) در تهران، که دارای سابقه کاری ۱۰ سال به بالا و تحصیلات

---

۹ Facebook

۱۰ Google+

۱۱ Instagram

۱۲ Twitter

۱۳ Viber

۱۴ WhatsApp

۱۵ Wechat

۱۶ line

۱۷ Telegram

لیسانس و فوق لیسانس هستند تشکیل می‌دهند که به علت نامحدود بودن جامعه آماری، بر اساس جدول مورگان تعداد ۳۸۴ نفر به طور تصادفی به عنوان نمونه انتخاب شدند. روش گردآوری داده‌ها کتابخانه‌ای و میدانی می‌باشد. ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه محقق ساخته است. که برای متغیر مستقل (شایعه) با ۳ بعد ۱۵ سوال د رنظر گرفته شد. و برای متغیر وابسته (امنیت اجتماعی) با ۲ بعد و ۶ مولفه ۱۸ سوال طرح شد. که بعد از تعیین روایی و پایایی آن بین نمونه‌ها توزیع می‌گردد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با نرم افزارهای SPSS, PLS انجام شده است.

یافته‌ها

تجزیه و تحلیل آمار توصیفی نشان داد که از ۳۸۴ نفر حجم نمونه پژوهش، ۶۱ درصد مردان و ۳۸ درصد زنان بودند. ۵۲ درصد از افراد دارای تحصیلات فوق لیسانس و ۴۷ درصد لیسانس بودند. ۵۴ درصد تحصیلات لیسانس و ۴۵ درصد دارای تحصیلات فوق لیسانس هستند. همچنین برای سنجش نرمال بودن داده‌ها، آزمون کلوموگروف اسمیرنف را اجرا کردیم و نتایج آن طبق جدول زیر نشان داد به دلیل اینکه مقدار سطح معنی داری برای تمام مؤلفه‌ها بزرگتر از مقدار خطا ۰,۰۵ است در نتیجه این متغیرها دارای توزیع نرمال اند.

جدول ۱: نتایج آزمون نرمال بودن داده‌ها (اسمیرنف کلموروف)

ردیف	عامل	میانگین	انحراف معیار	سطح معنی داری	مقدار خطا	تایید فرضیه	نتیجه
۱	بعد اجتماعی شایعه	9.3000	3.51715	۰,۰۰۰	۰,۰۵	H ₀	نرمال است
۲	بعد اقتصادی شایعه	8.0840	3.15859	۰,۰۰۰	۰,۰۵	H ₀	نرمال است
۳	بعد سیاسی شایعه	8.5220	3.23090	۰,۰۰۰	۰,۰۵	H ₀	نرمال است
۴	امنیت	11.3863	3.27068	۰,۰۰۰	۰,۰۵	H ₀	نرمال است

به منظور تهیه مدلی که فرض شود داده‌های تجربی را بر پایه چند پارامتر نسبتاً اندک، توصیف تبیین یا توجیه می‌کند، تحلیل عاملی تأییدی را در این پژوهش انجام داده‌ایم. این مدل مبتنی بر اطلاعات پیش تجربی درباره ساختار داده‌ها است که می‌تواند به شکل یک تئوری یا فرضیه، یک طرح طبقه‌بندی کننده معین برای گویه‌ها در انطباق با ویژگی‌های عینی شکل و محتوا، شرایط معلوم تجربی و یا دانش حاصل از مطالعات قبلی درباره داده‌های وسیع باشد. در این روش تعیین شد که داده‌ها با یک ساختار عاملی معین (که در فرضیه آمده) هماهنگ هستند. در جدول زیر، نتایج حاصل از این آزمون (تحلیل عاملی تأییدی) هر یک از متغیرهای پژوهش توسط نرم‌افزار PLS به صورت جداگانه برای هر متغیر آورده شده است و به بررسی معنادار بودن ارتباط هر یک از سؤالات با عامل تحت بررسی پرداخته شده است. تحلیل عاملی تأییدی با علم بر اینکه چه سوالی مربوط به چه بعدی است، انجام می‌شود. یعنی در تحلیل عاملی تأییدی مدل مفهومی برای هر یک از مفاهیم یا متغیرهای تحقیق وجود دارد. مقدار ملاک برای مناسب بودن ضرایب بارهای عاملی ۰,۴ می‌باشد. در جدول ۲ میانگین اعداد ضرایب بارهای عاملی سؤالات از ۰,۴ بیشتر است که نشان از مناسب بودن این معیار دارد.

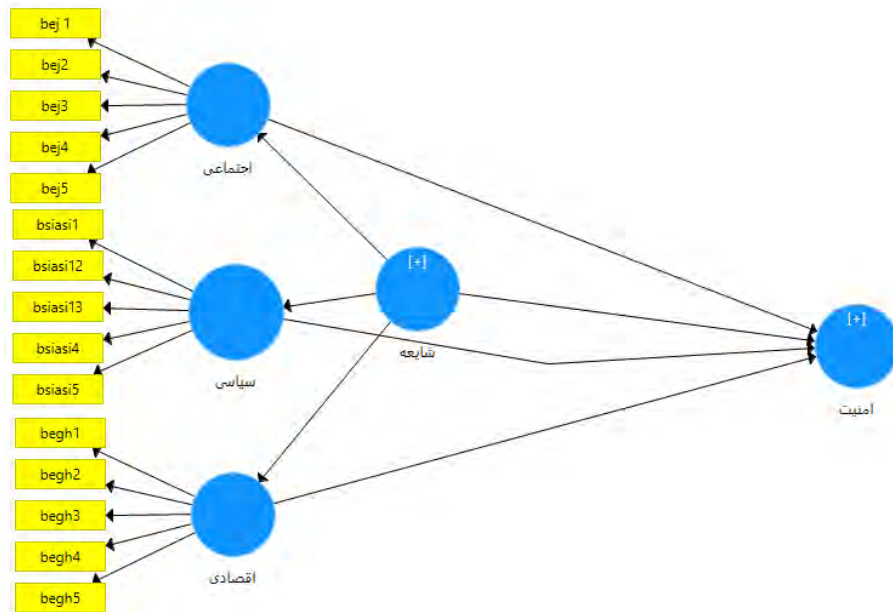
جدول ۲: سنجش بارهای عاملی

بارهای عاملی		
تعداد سؤالات	عامل اول (شایعه)	عامل دوم (امنیت)

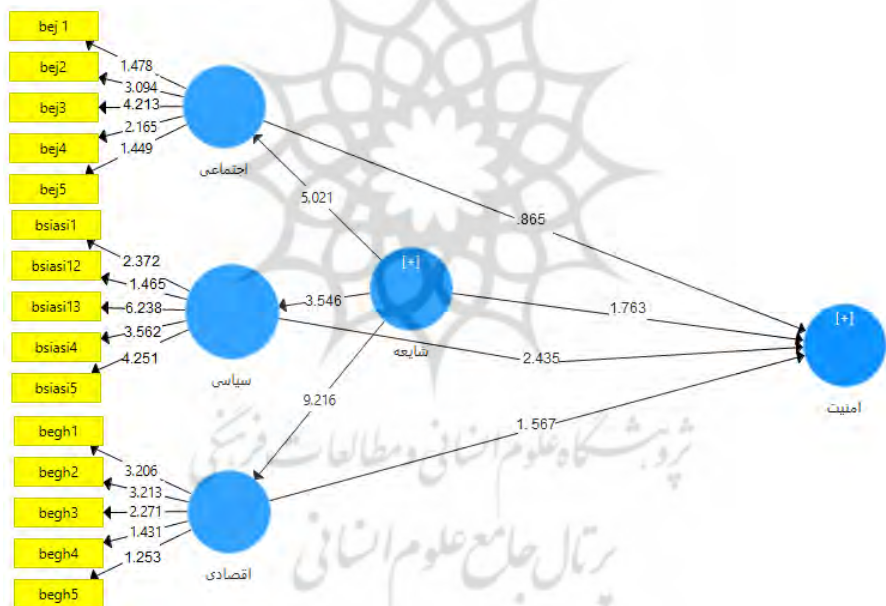
	0.643	1
	0.۸۲۵	2
	0.۵۲۴	3
	0.639	4
	0.503	5
	0.639	6
	0.503	7
	0.743	8
	0.845	9
	0.469	10
	0.724	11
	0.634	12
	0.543	13
	0.442	14
	0.546	15
0.769		16
0.834		17
0.546		18
0.567		19
0.654		20
0.453		21
0.765		22
0.876		23
0.768		24
.۷۶۸		25
.۶۷۸		26
.۷۹۸		27
.۶۷۴		28
.۸۹۴		29
.۷۴۹		30
.۵۶۷		31
.۸۷۴		32
.۵۶۷		33

شکل ۱: مدل مفهومی تحقیق

شکل ۲: آماره t-value

جهت بررسی برازش مدل، از برازش مدل اندازه گیری، برازش مدل ساختاری و برازش کلی مدل استفاده می‌کنیم. به منظور بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری تحقیق، به بررسی ضرایب بارهای عاملی، ضریب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌پردازیم. فورنل و لارکر (۱۹۸۷) مقدار روایی همگرا بالای ۰٫۵ را قابل قبول دانستند ولی با این حال مگنر و همکاران (۱۹۹۶) مقدار ۰٫۴ به بالا را هم معیار کافی دانستند (نقل از داوری و رضازاده، ۱۳۹۳). ضریب پایایی ترکیبی توسط ورتس و همکاران معرفی شد مقدار پایایی ترکیبی یک سازه از یک نسبت حاصل می‌شود که در صورت این کسر، واریانس بین یک سازه با شاخص‌هایش و در مخرج کسر، واریانس سازه با شاخص‌هایش به اضافه مقدار خطای اندازه‌گیری می‌آید. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی بالاتر ۰٫۷ باشد نشان از پایداری درونی مناسب است و مقدار کمتر از ۰٫۶ عدم وجود پایایی است (نونال و بمستین، ۱۹۹۴) ذکر این نکته ضروری است که پایایی ترکیبی معیار بهتری از آلفا به شمار می‌رود (وینز و همکاران، ۲۰۱۰، نقل از داوری و رضازاده، ۱۳۹۳) مطابق با

الگوریتم تحلیل داده‌ها در PLS بعد از سنجش بارهای عاملی سؤالات نوبت به محاسبه و گزارش ضرایب آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی می‌رسد که نتایج آن در جدول زیر آمده است.

جدول ۳: نتایج معیار آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرهای مکنون	ضریب آلفای کرونباخ (Alpha > 0.7)	ضریب پایایی ترکیبی (CR > 0.7)
بعد اجتماعی	۰.۸۷۶	۰.۸۷۵
بعد اقتصادی	۰.۸۷۲	۰.۸۷۶
بعد سیاسی	۰.۸۹۶	۰.۸۹۷
شایعه	۰.۸۳۴	۰.۸۴۱
امنیت	۰.۸۴۵	۰.۸۶۷

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی ۰,۷ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیارها در مورد میانگین متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند می‌توان مناسب بودن وضعیت پایایی پژوهش را تأیید نمود. معیار دوم از بررسی برازش مدل اندازه‌گیری، روایی همگراست که به بررسی میزان همبستگی هر سازه با سؤالات (شاخص‌ها) خود می‌پردازد.

جدول ۴: نتایج روایی همگرا متغیرهای پنهان تحقیق

متغیرهای مکنون	میانگین واریانس استخراجی (AVE > 0.5)
بعد اجتماعی	۰,۵۸۵
بعد اقتصادی	۰,۵۸۸
بعد سیاسی	۰,۶۳۷
شایعه	۰,۸۳۴
امنیت	۰,۸۴۵

با توجه به اینکه مقدار مناسب برای AVE، ۰,۵ است و مطابق با یافته‌های جدول فوق این معیار در مورد میانگین متغیرهای مکنون مقدار مناسبی را اتخاذ نموده‌اند. در نتیجه مناسب بودن روایی همگرایی پژوهش تأیید می‌شود. معیار سوم مربوط به بخش کلی مدل‌های معادلات ساختاری است که پس از بررسی برازش بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل کلی پژوهش خود، برازش بخش کلی را نیز کنترل نماید که توسط تنهاوس و همکاران (۲۰۰۴) ابداع گردید و طبق فرمول زیر محاسبه می‌شود:

$$GOF = \sqrt{\text{Communalities} \times R^2}$$

جدول ۵: نتایج قدرت پیش بینی مدل

متغیر مکنون	SSO	SSE	Q ² (=1-SSE/SSO)
بعد اجتماعی	۲۵۰	۱۱۷	۰,۵۲۸
بعد اقتصادی	۲۵۰	۱۱۹	۰,۵۲۲

بعد سیاسی	۲۵۰	۱۰۹	۰,۵۶۳
شایعه	۵۰	۵۰	
امنیت	۵۰	۹,۳۴۷	۰,۸۱۳

نتایج جدول فوق نشان از قدرت پیش‌بینی مناسب مدل در خصوص سازه‌های درون‌زای پژوهش دارد و برازش مناسب مدل ساختاری را تأیید می‌سازد.

جدول ۶: نتایج برازش مدل کلی

GOF	R ²	Communality
۰,۹۱	۱,۰۲۶	۰,۸۰۸

با توجه به مقدار بدست آمده برای GOF به میزان ۰,۹۱ برازش بسیار مناسب مدل کلی تأیید می‌شود. همچنین معیار قدرت پیش‌بینی مدل Q^2 این معیار توسط استون و گیزر (۱۹۷۵) معرفی شد، که قدرت پیش‌بینی شاخص‌های مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل را مشخص می‌سازد. هنسلر و همکاران (۲۰۰۹) در مورد شدت قدرت پیش‌بینی مدل سه مقدار ۰,۰۲، ۰,۱۵ و ۰,۳۵ را تعیین نموده‌اند. بر اساس نتایج به دست آمده می‌توان گفت که تمامی فرضیات پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

فرضیه اصلی: شایعه بر امنیت تأثیر دارد.

متغیر بعد اجتماعی شایعه با ضریب مسیر ۱,۷۶۳ بر متغیر امنیت تأثیر دارد. این فرضیه با توجه به آماره T-Value بزرگتر از ۱/۹۶ و P-Value=0 تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی اول: بعد اجتماعی شایعه بر امنیت تأثیر دارد.

متغیر بعد اجتماعی شایعه با ضریب مسیر ۰,۸۶۵ بر متغیر امنیت تأثیر دارد. این فرضیه با توجه به آماره T-Value بزرگتر از ۱/۹۶ و P-Value=0 تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی دوم: بعد اقتصادی شایعه بر امنیت تأثیر دارد.

متغیر بعد اقتصادی شایعه با ضریب مسیر ۱,۵۶۷ بر متغیر امنیت تأثیر دارد. این فرضیه با توجه به آماره T-Value بزرگتر از ۱/۹۶ و p value =0 تأیید می‌شود.

فرضیه فرعی سوم: بعد سیاسی شایعه بر امنیت تأثیر دارد.

- متغیر بعد سیاسی شایعه با ضریب مسیر ۲,۴۳۵ بر متغیر امنیت تأثیر دارد. این فرضیه با توجه به آماره T-Value بزرگتر از ۱/۹۶ و p value =0 تأیید می‌شود.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

نتایج از حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد افراد تحت تأثیر شایعات قرار دارند. در طبقه‌بندی شایعات به سیاسی، اجتماعی و اقتصادی شایعات سیاسی و اقتصادی بیشترین تعامل را با امنیت و اذهان عمومی مردم دارد. و این امر با پیشینه تحقیق و بنیان‌های نظری همراستا است. آنچه از نتایج تحقیق بر می‌آید نشان می‌دهد دغدغه‌های معیشتی در حوزه عمومی زندگی افراد خط قرمز سلامت فکری آنان است. بطوریکه حتی اخبار غیر قابل استناد از فضای مجازی اطمینان خاطر آنان را به مخاطره می‌اندازد. با توجه به اینکه جامعه آماری این پژوهش افراد تحصیل کرده و شاغل در مناطق مختلف تهران هستند می‌توان نتیجه گرفت وضعیت اقتصادی، اجتماعی و سیاسی این شهر (در ابعاد بین‌المللی و داخلی) در این برهه از زمان از ثبات کافی برخوردار نیست. و قدرت شایعات در ابعاد سیاسی و اقتصادی بر شاخص

آگاهی تحصیلی افراد سیطره دارد بطوریکه این طبقه از افراد را نیز تحت تاثیر قرار می دهد. به نظر می رسد عدم امنیت سیاسی و شکاف بین ملت و دولت زمینه های بی اعتمادی را تا حد پذیرش شایعات مهیا می کند. و آنچه حائز اهمیت است اینست که اگر نیاز به آگاهی های سیاسی مورد نیاز از رسانه های رسمی، تامین نشود، این اطلاعات از منابع قابل دسترس دیگر، به منطبق و باور مردم رخنه می کند و تفکرات، باورها و رفتارها را شکل می دهد. با توجه به ارتباط تنگاتنگ سیاست و اقتصاد در جوامع در حال گذار، با چالش های سیاسی، نوسانات اقتصادی در تمام وجوه زندگی افراد ظهور می کند و این پیوند ناگسستنی در فرضیات این پژوهش به تایید علمی رسیده است. به بیان دیگر، پویا امنیت در سیستم سیاسی، نزدیکترین تعامل با سیستم اقتصادی را داراست، به طوری که بر بعد امنیت در هر دو ساختار تاثیر قابل ملاحظه ای اعمال می گردد. علاوه بر محیط داخلی، تعاملات این دو سیستم در محیط بین المللی نیز به روش های مختلف به مطالعه در آمده است (جیل، ۱۹۹۸). بدیهی است چالش های سیاسی و تاثیر مستقیم آن بر اقتصاد امنیت ذهنی و عینی زندگی افراد را دچار بحران می کند، خصوصا اینکه این اخبار توأم با اکاذیب و شایعات در فضای در دسترس مجازی در دسترس عموم افراد قرار بگیرد. با توجه به نتایج به دست آمده پیشنهاداتی بر اساس زیر ارائه می شود:

- اگرچه ابعاد اقتصادی و سیاسی و اجتماعی به عنوان عوامل تعیین کننده شایعه، امنیت در فضای مجازی را تحت تاثیر قرار می دهد، اما متغیرهای دیگر مانند اعتماد به فضای مجازی، آگاهی افراد، طبقه اجتماعی - فرهنگی و مشارکت با پیام نیز می تواند در میزان تاثیرپذیری امنیت دخیل باشد. پیشنهاد می شود برای مطالعات آتی پژوهشگران این متغیرها را مطمح نظر قرار بدهند.

- جهت مقایسه نتایج آزمون های کیفی و کمی و دستیابی به یافته های عمیق تر، انجام این پژوهش با روش کیفی و ابزار مصاحبه به پژوهشگران آینده توصیه می شود.

- پیشنهاد می شود این پژوهش با تاثیر امنیت بر شایعه نیز انجام پذیرد و نتایج آن با پژوهش حاضر مورد مقایسه و واکاوی نظری قرار گیرد. با این سوال که آیا افرادی که احساس امنیت ذهنی و عینی در زندگی روزمره دارند نیز تحت تاثیر شایعه قرار می گیرند؟ یا صرفا شایعه است که عامل تاثیر گذار بر امنیت است. محدودیت های تحقیق:

- در این پژوهش به دلیل اینکه متغیر شایعه از ابعاد مختلف زندگی شخصی افراد را تحلیل می کرد لازم می دانستیم هدف از انجام این پژوهش را جهت جلب اعتماد پاسخگویان شرح دهیم و این امر مستلزم هزینه زمانی بود.

- گزینش کارمندان با سابقه و تحصیل کرده که با پرسشگران پروژه همکاری داشته باشند، از موانع و محدودیت های تحقیق حاضر بود.

منابع

فارسی:

- شتروم، باربارا فن تیگر، امنیت انسانی و حقوق بین الملل، ترجمه اردشیر امیرارجمند و حمید قنبری، چاپ اول، مجمع علمی و فرهنگی مجد، ۱۳۸۹، ص. ۱۰.
- اسمعیل پور، حامد، شریعت باقری، محمدجواد (۱۳۹۳)، کاوش در مفهوم و جایگاه حق آزادی و امنیت شخصی، مجله حقوقی دادگستری، سال هفتاد و هشتم، شماره ۸۶.
- دادگران، سید محمد، «افکار عمومی و معیارهای سنجش آن»، انتشارات مروارید ۱
- دهقان شاد، حوری (۱۳۹۰)، چگونگی گردش شایعات سیاسی در فضای اینترنت، مطالعات رسانه ای، سال ششم، شماره چهاردهم.
- رضاییان، علی (۱۳۷۲)، مدیریت رفتار سازمانی. دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- زمانی، عباس (۱۳۹۴) (خانواده مجازی؛ مروری بر فرصت ها و چالش های استفاده از شبکه های اجتماعی مجازی تلفن همراه، چاپ اول، اصفهان: ناشر مؤلف
- سلطانی فر، محمد (۱۳۸۹) (دیپلماسی عمومی و روابط عمومی الکترونیک، تهران: سیمای شرق.
- عباس زمانی،*، فائزه تقی پور. ۱۳۹۶. شناسایی عوامل جذابیت شبکه های اجتماعی تلفن همراه از منظر کاربران. جامعه پژوهی فرهنگی
- قاسم انصاری رنایی، ابوالفضل حسینی مقدم (۱۳۷۹). بررسی نقش شایعه در سازمان. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - دانشگاه امام صادق علیه السلام
- کرباسیان، مهدی (۱۳۷۵) نقش تأمین اجتماعی در فقرزدایی. مجموعه مقالات گردهمایی بررسی مسئله فقر و فقرزدایی، ج اول.
- گروسی (۱۳۸۵)، بررسی رابطه اعتماد اجتماعی و احساس امنیت. فصلنامه دانش انتظامی، ش ۳۳.
- ۱. گلپزال، ژان (۱۳۸۶)، امنیت، پلیس، جرم، ترجمه علی اوسط جاوید زاده، مجله امنیت، سال اول، ش سوم.
- نویدنیا، منیژه (۱۳۸۲) امنیت اجتماعی: روایتی جامع (گزارش پژوهشی). تهران. پژوهشکده مطالعات راهبردی
- هاشمی هادی (۱۳۹۶). امنیت اقتصادی و نظام حقوقی حمایت از آن. سنجش و دانش
- وردی نژاد، فریدون و شهلا بهرامی رشتیانی، (۱۳۸۸) «جامعه شناسی خبر»، انتشارات ثانیه، ۱۳۸۸.

لاتین:

- Gill, Stephen and David, Law, The Global Economy: Perspectives, Problems and Policies, Hemel Hempstead: Harvester Wheatsheaf, 1988, Ch.1.
- Landau, S. (2013). Making sense of Snowden: What's significant in the NSA surveillance
- Powell, Rhonda, The Right to Security of Person in European Court of Human Rights Jurisprudence, European Human Rights Law Review, vol.6, Issue 6, 2007.
- Srivasta, S. S., & Kurup, D. (2012). After rumours, northeast people flee Bangalore. The Hindu, from <http://www.thehindu.com/news/national/karnataka/after-rumoursnortheast-people-flee-bangalore/article3776549.ece>.
- Kwon, K. H., & Rao, H. R. (2017). Cyber-rumor sharing under a homeland security threat in the context of government Internet surveillance: The case of South-North Korea conflict. Government Information Quarterly, 34(2), 307-316.
- Edy, J. A., & Riskey-Baird, E. E. (2016). Rumor communities: The social dimensions of internet political misperceptions*. Social Science Quarterly, 97(3), 588-602. <http://dx.doi.org/10.1111/ssqu.12309>.
- Landwehr, C. (2016). Privacy research directions. Communications of the ACM, 59(2), 29-31.

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی